

1918–1944 METŲ LIETUVOS KNYGOS VEIKĖJŲ BIOGRAFISTIKOS ŠALTINIAI

IVETA JAKIMAVIČIŪTĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, 01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: iveta.jakimaviciute@kf.vu.lt

Lietuvių tautinė kultūra aptariamam laikotarpiu buvo kuriama daugelio to meto iškilų asmenybių. Biografinių leidinių pagrindiniai kūrėjai, pagal kurių nužymėtus orientyrus buvo plėtojama ši tema, būtų prof. Vaclovas Biržiška, Anas Bruožis, Antanas Milukas, Petras Ruseckas, Juozas Tumas-Vaižgantas. Jų pastangomis buvo parengti reikšmingi leidiniai, kurie tapo pagrindiniais knygos veikėjų biografistikos šaltiniais ir neprarado mokslinės vertės iki šiol. Juos galima laikyti pirmosios lietuviškos knygotyros biografistikos mokyklos atstovais, nubrėžusiais aiškią tyrimo kryptį ir sukūrusiais tolesnių mokslinių tyrinėjimų metodiką.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti pagrindinius ir gausia informacija išsiskiriančius publikuotus 1918–1944 metų knygos veikėjų biografistikos šaltinius ir remiantis gautais rezultatais suformuluoti argumentuotas išvadas apie juos ir juose paskelbtą informaciją, susijusią su lietuvių knygos veikėjais.

Aptariamo laikotarpio knygos veikėjų biografistikos šaltinių radimąsi lėmė Nepriklausomoje Lietuvoje kylantis kultūros ir švietimo lygis. Mokslo ir kultūros atstovai galėjo, niekieno nevaržomi, rinkti ir skelbti biografinę medžiagą, daugiausia spaudos draudimo laikotarpio. Be jos šiandieną būtų sunku atskleisti ne vieną sudėtingo asmenybės gyvenimo tarpinį.

Daugiausia analizuojama tema nuveikė Vaižgantas. XX amžiaus pradžioje jis ypač domėjosi spaudos draudimo laikotarpio knygos veikėjais. Jo leidiniuose atskleisti biografiniai portretai – knygos veikėjų vaikystė ir jaunystė, pomėgiai, kūryba ir profesinis įnašas į spaudos gamybą, leidybą ir platinimą. Literatūros istorikas savo leidiniuose dažnai naudodavosi pačių aprašomų asmenų atsiminimais. Būda-

mas kunigas dar lietuviškos spaudos draudimo laikotarpiu nuolat keliavo po Lietuvos parapijas, bendravo su žmonėmis, klausinėdamas rinko žinias ne tik apie tos vietovės įžymius asmenis, bet ir literatūros kūrėjus, leidėjus, spaustuvininkus, platintojus. Tačiau toks lietuvių literatūros ir spaudos istorijos žinių rinkimas nebuvo nuoseklus. Visiškai atsidėti šiam darbui trūko laiko, tačiau surinktos kad ir pabiros žinios Vaižgantui pravertė rengiant paskaitas, straipsnius ir knygas. Tvarkydamas medžiagą leidžiamoms knygoms, jis nepaisė chronologijos, rašytojų svorio ir pripažinimo lietuvių visuomenėje, todėl leidinių medžiaga įvairi: biografinės apybraižos, komentarai, anotacijos, išpūdžiai, dienoraščio fragmentai, kronikos, poleminiai straipsniai, nekrologai ir net pamokslai.

Susipažinus su rašytojo išleistais biografiniais veikalais pastebima, kad jau iki 1924-ųjų buvo sukaupęs nemažai įdomios ir vertingos medžiagos. Vikaraudamas Kuliuose surinko informacijos kun. Kazimiero Skrodztkio ir brolių Juzumų biografijoms [66], persikėlęs į Misaičius – žinių apie Lauryną Ivinskį, kun. Juozapą Želvį [69]. Tuo pačiu metu domėjosi ir Dovydaičio-Šiaulėniškio Senelio [68], Vinco Kudirkos [74] asmenybėmis ir sukauptą medžiagą išleido atskirais leidiniais. Vaižgantas yra paskelbęs ir lietuvių literatūros draudžiamąjį laikotarpio paskaitų. Minėtinas leidinys ir apie brolius Juškas-Juškevičius [70]. Svarbiu biografistikos šaltiniu laikytina knyga *Aušrininkų grupė* [65], kurioje pateikiama biografinių žinių apie Andrių Joną Vištelį, Mečislovą Silvestravičių, Tomą Žičkų, Juozą Miliauską. Atskiras leidinys buvo išleistas ir apie „Šviesos veikėjus“ [63]. Po metų pasirodė knyga, skirta supažindinti su „Apžvalga“ ir jos talkininkais [61; 62]. Taigi 1924 metais Vaižgantas išleido nemažai leidinių apie knygos veikėjus ir jų likimus. Kaip lietuvių literatūros draudžiamąjį laikotarpio paskaitų serijos leidinys 1925 m. pasirodė knyga [64], kurioje supažindinama su Antano Vienažindžio, Antano Kriščiukaičio, Ksavero Sakalausko ir Martyno Jankaus biografijomis ir su spauda susijusia jų veikla.

Didelė dalis išleistų Vaižganto biografinių darbų buvo publikuota raštuose. Ketvirtajame tome pavadinimu *Aplink nepriklausomybės veikėjus: publicistika 1922* [60] randame informacijos apie Joną Basanavičių, Adomą Jakštą, kun. Joną Vizbarą, Augustiną Voldemarą ir jų įtaką knygos istorijai. Gausia biografine medžiaga išsiskiria dvyliktas raštų tomas *Mūsų literatūros istorija: penktas būrys veikėjų: Aušrininkai, šviesininkai* (1929) [71]. Jame išsamiai pateikiami pačių aušrininkų ir šviesininkų atsiminimai, netekus jų – nekrologai, publikuojami jų laišakai ir raštų bibliografija. Tryliktame tome Vaižgantas supažindina su šeštu būriu veikėjų, kuriuos vadina *beletristais* (1929) [73], – Vincu Kudirka, Vydūnu ir kitais. Visas keturioliktas

tomas išsamiai aprašo septintą būrį veikėjų, tai yra *publicistus* (1929) [72] – Kazimierą Bizauską, Joną Kateleč, Jokūbą Šerną, Eduardą Volterį. Čia pateikia žinių ir apie save. Minint 1931 m. Antano Smetonos 25 metų darbą spaudos srityje, Vaižgantas parengė ir išleido proginį leidinį [67].

Vaižgantas ne tik pats daug rašė, bet ir redaguodavo kitų autorių parengtus leidinius, pavyzdžiui, 1926 m. parašytus Liudvikos Didžiulienės atsiminimus [19], kuriuose atskleidžiama jos vyro, draudžiamosios lietuviškos spaudos skleidėjo ir bibliofilo Stanislovo Didžiulio asmenybė.

J. Tumui-Vaižgantui didelė paskata rengti biografinius leidinius buvo darbas universitete, kur Humanitarinių mokslų fakulteto studentams dėstė spaudos draudimo laikotarpio literatūrą. Paskaitose daug dėmesio buvo skiriama žymių asmenų biografijoms ir jų indėliui į Lietuvos kultūrą. Už sėkmingą dėstymą ir išleistas paskaitas nuo 1923 m. vasario 1 d. buvo paskirtas eiti docento pareigas, o 1924 m. birželio 6 d. patvirtintas docentu [23, 4]. Sukaupti literatūrą analizuojama tema buvo nelengva, trūko spaudos draudimo laikotarpio periodinių leidinių komplektų. Šį darbą palengvino prof. V. Biržiška, rinkęs žinias apie autorius ir jų raštus lietuvių bibliografijai. Vaižgantui padėjo ir nemenkas pažįstamų būrys, ir tai, kad jį ir aprašomą objektą skyrė labai mažas laiko tarpas, taip pat gera atmintis ir ypatingas kruopštumas, be kurio šis darbas neišsivaizduojamas. Jis medžiagos nesintetino, nedarė išvadų, ją tiesiog pateikdavo, o įvertinti palikdavo kitiems. Tuometinėje spaudoje jo pagrindinis leidinių recenzuotojas pabrėžė, kad „jis kiekvienu menkniekiu džiaugėsi, kiekvieną sukurta rašytojėlį išgarbino. Toks buvo jo būdas. Jei apie kurį jo dėstomą rašytoją būdavo jau kieno kas parašyta, ištarta nuomonė, Tumas pakartodavo jų mintis, nuo savų sprendimų daugiau susilaikydamas. Jis žinojo, kad aiškių ir tvirtų literatūrinio vertinimo kriterijų jis neturi, todėl ir būdavo reikiamai atsargus ir kuklus. Tik, žinoma, tas jo entuziazmas kartais jį nešdavo ir nunešdavo“ [56, 171]. Pagal sukaupią medžiagą jis kūrė savo leidinių stilių, kuris yra individualus, tarmiškas, lyrinis, dažnai spontaniškas, kai kur net per daug optimistiškas ar pesimistiškas. Dėl tokio rašymo stiliaus jo leidiniai labai išsiskyrė iš kitų to meto darbų, tyrinėjusių knygos veikėjus ir jų likimus. Vaižganto leidiniuose dažnai greta žymių, ryškų pėdsaką Lietuvos kultūroje palikusių žmonių būdavo aprašomi ir tie literatūros ir spaudos veikėjai, kurie visuomenei dar buvo nežinomi. Galbūt jų raštų literatūrinė ir visuomeninė reikšmė menka, tačiau juos analizuojant galima geriau suvokti spaudos draudimo laikotarpio veikėjų patriotinę ir kūrybinę dvasią.

Daug naudingų tyrimams duomenų randame Anso Bruožio leidinyje *Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai ir žymesnieji lietuvių kalbos mylėtojai* (1920) [17]. Jame biografijos išdėstytos chronologine tvarka. Biografinių žinių apie XVI amžiaus rašytojus pateikta labai mažai. Šiam laikotarpiui atstovauja tik septynios asmenybės, iš kurių išskirtina Martynas Mažvydas, Baltramiejus Vilentas, Jonas Bretkūnas. XVII amžiuje raštijos srityje daugiausia darbavosi vokiečių tautybės atstovai, kurie turėjo įtakos Mažosios Lietuvos lietuviams. Šiam amžiui atskleisti autorius apibūdina 13 asmenų. Išaugus švietimo lygiui, XVIII a. Karaliaučiaus universitete galimybę studijuoti turėjo didelis būrys lietuvių. Šiam laikotarpiui atstovauja 20 asmenų, tarp kurių minėtini Jonas Jokūbas Kvantas, Pilypas Ruigys, Gottfriedas Ostermejeris, Kristijonas Donelaitis. Pastarųjų dviejų biografijos pateikiamos išsamios, su gausiomis biografinėmis žiniomis, plačiau supažindinama su jų kūryba. XIX amžiui apibūdinti knygos rengėjas pasirenka net 33 asmenis. Gausiomis žiniomis knygoje išsiskiria Martyno Liudviko Rėzos, Johanno Ferdinanado Kelkio, Frydricho Kuršaičio, Jurgio Zauerveino, Jurgio Mikšo, Martyno Šerniaus, Viliaus Bruožio biografijos. XX amžiui atskleisti leidinio sumanytojas parenka tik penkias asmenybes, kurios, jo nuomone, geriausiai atstovauja šiam laikotarpiui. Tai Frydrichas Bajoraitis, Kristupas Urėdaitis, Mikėlis Ašmys ir kt. Žinyne iš viso yra 78-ių lietuvių raštijos ir knygos veikėjų biografijos, iš jų 12 iliustruota nuotraukomis. Autorius raštijos veikėjus apibūdina pagal jau nusistovėjusią metodiką: pirmiausia supažindina su gyvenimo istorija, o paskui analizuojama jų kūryba. Leidinyje trūksta išsamesnio veikėjų pristatymo ir kūrybos įvertinimo. Čia minimi tik kūrinių pavadinimai ir pateikiamos, knygos rengėjo manymu, reikšmingos citatos.

Svarbios faktinės medžiagos galime rasti kultūros istoriko Petro Rusecko užrašytų atsiminimų apie knygnešius dviejų tomų leidinyje *Knygnešys* [52–53]. Pirmajame tome pateikiama žinių apie knygnešius iš Kauno, Suvalkų ir Vilniaus krašto. Iš viso šiame tome yra 41 asmens atsiminimai, iš jų dauguma skelbiami pirmą kartą. Antrajame *Knygnešio* tome taip pat publikuojami atsiminimai apie knygnešius ir kitus su spaudos draudimo laikotarpiu susijusius asmenis. Abu knygos tomai parašyti beletristiniu stiliumi. Kaip ir daugumoje šio laikotarpio leidinių, juose trūksta konkretaus laiko ir tikslios vietos nuorodų. Dažnai, rašant apie vieną ar kitą įvykį, informacija pateikiama nevienodai, pasitaiko, kad net aprašomų asmenų vardai nurodomi skirtingi. Abu *Knygnešio* tomai gausiai iliustruoti. Autorius medžiagą buvo surinkęs ir trečiajam tomui, tačiau rengimo darbai nutrūko, kai 1944 metais jį areštavo. Leidinys [54] išleistas tik 1997 metais Vytauto Merkio iniciatyva.

Kitoje P. Rusecko parašytoje knygoje *Mūsų žymieji žmonės* (1934) [55] atskleidžiama Kristijono Donelaičio, Antano Strazdelio, Dionizo Poškos, Simono Daukanto, Motiejaus Valančiaus ir Antano Baranausko literatūrinio darbo ir atliktų darbų įtaka ugdant tautos kultūrą. Autoriaus pasirinkimas sąmoningas – jis siekė supažindinti ne tik su rašytojų asmenybėmis, bet ir tuo laikotarpiu, kuriuo subrendo jų kūryba. Parašyti darbai neabejotinai turėjo įtakos mūsų tautos kultūriniam kilimui ir, kaip rašo pats autorius, „kiekvienas labiau apsišvietęs žmogus, kiek galėdamas, turi geriau pažinti savo šalies reikalus, jos praeitį, svarbiausius tautos darbus ir žygius, daugiausia kraštui nusipelnčius asmenis, žymiausius rašytojus ir jų raštus ir t. t. Tik taip prasilavinęs žmogus gali tvirtai ir sąmoningai mylėti savo šalį ir žmones ir būti jiems tikrai naudingas“ [55, 5]. „Norėčiau, kad jaunuomenė, skaitydama šią knygele, gerai įsidėmėtų, kaip sunki buvo beveik kiekvieno iš čia aprašomų žmonių jaunatvė ir kaip sunkiai šie žmonės, dar būdami jaunuoliai, skynė sau kelią į mokslus, į šį šviesesnį gyvenimą, į garbingą ateitį. Ir pasiekė jie savo tikslą per didelį darbingumą ir ryžtingumą, nugalėdami visas gyvenime sutiktas kliūtis, o ypač neturtą. Jų jaunosios dienos tebūnie pavyzdžiu, kaip tvirtai nusistačius ir pasiryžus, pasiekiami didelius dalykus, garbingo ir šviesaus gyvenimo“ [55, 6].

P. Ruseckas rinko vertingą biografinę medžiagą ne tik apie knygnešius, platinusius lietuvišką spaudą draudžiamuoju laikotarpiu, bet ir lietuvius, plačiai pasklidusius po pasaulį. Jis 1935 m. suredagavo didelės apimties leidinį pavadinimu *Pasaulio lietuviai* [50], kuriame pristatoma lietuvių, gyvenančių Afrikoje, Azijoje, Pietų ir Šiaurės Amerikoje, Vakarų Europoje ir kituose kraštuose, kultūrinė ir mokslinė veikla, įvairios lietuviškos mokyklos, draugijos ir organizacijos, kurios palaikė ir puoselėjo lietuviškumą, skleidė lietuvišką žodžį toli nuo tėvynės.

Nemenko dėmesio analizuojamu laikotarpiu sulaukė dr. Jonas Šliūpas. Minint jo 65 metų jubiliejų 1926 m. buvo išleista Alfonso Braziulio brošiūra „Daktaras Jonas Šliūpas – lietuvių tautos ir laisvosios minties kovotojas“ [16]. 1927 metais pats J. Šliūpas parengia savo atsiminimus pavadinimu *Jaunatvė – gyvenimo pavasaris. Rinkinys biografiškų bruožų iš gyvenimo dr. J. Šliūpo* [57]. Nemažai pasidarbavo Juozas V. Girdvainis – parengė ir 1934 m. išleido straipsnių rinkinį *Aušrininkas Jonas Šliūpas* [5]. Rinkinyje yra Juozo Oto Širvydo ir Karolio Račkausko-Vairo atsiminimai apie darbą, kurį kartu dirbo Amerikoje. Jame skelbiama ir paties J. Šliūpo rašyta autobiografija.

Vertingų žinių apie knygos veikėjus galime rasti lietuvių išeivio kun. Antano Miluko parengtose knygose. Jose aprašomas spaudos draudimo laikotarpis ir su juo

susijusios asmenybės. Išleistoje nedidelės apimties knygelėje *Apie kun. Adomą Gri-nevičių* (1926) [42] publikuojami šio kunigo atsiminimai apie knygnešius. Kultūros istoriko A. Miluko, kaip ir Vaižganto, rašytinį palikimą sudaro nemažas pluoštas 1924–1926 metais skaitytų paskaitų apie XIX–XX a. pradžios Lietuvos kultūros veikėjus Juozą Angrabaitį, Silvestrą Gimžauską [45], Joną Jablonskį, Adomą Jakš-tą-Dambrauską, Martyną Jankų, Petrą Matulaitį [44], Martyną Sederavičių, Motie-jų Valančių. Dalis medžiagos apie juos buvo išleista atskiromis knygelėmis, o vėliau paskelbta ir rinkiniuose [39–41; 43; 46–48].

Biografiniams tyrinėjimams reikšmingas yra V. Biržiškos sudarytas slapyvardžių sąrašas. Jis pirmiausia pasirodė žurnalo „Knygos“ 1924 metų 4–6 numeriuose. Šia-me sąraše randame 175 lietuvių rašytojų 334 slapyvardžius. Įdėjęs daug pastangų ir darbo Biržiška 1943 m. išleidžia dviejų dalių leidinį *Lietuviškieji slapyvardžiai ir slapyraidės* [12], kuriame išaiškinta apie 1950 autorių, kurie pasirašinėjo 650 slapy-vardžiais. Labai kukliai, sumenkindamas savo darbą ir pastangas, sąrašo autorius primena: „paskelbiau nedidelį, ne labai rūpestingai ir tobulai surašytą“ [12, IV]. V. Biržiška ir toliau rinko papildymus ir pataisymus šiam sąrašui. Juos gaudavo iš pačių autorių, periodinių leidinių redaktorių, klausinėjo žmonių, kurie galėtų padė-ti atskleisti, giminaičių, kaimynų ir kitų spaudos istorijai reikšmingų žmonių. Didelį jų pluoštą pačiam pavyko išsiaiškinti tik peržiūrėjus prieinamus periodinių leidinių archyvus. Juose tarp korespondencijos ir kitų asmeninių užrašų patys autoriai daž-nai nurodydavo savo slapyvardį ir tikrąją pavardę. Knygos pirmoje dalyje sudaryto-jas slapyvardžius ir slapyraides pateikia abėcėles seka, po jų skliaustuose – knygos ar periodinio laikraščio sutrumpinimą, nurodo ir metus, kada jie vartoti. Antroje dalyje atskleidžiama tikroji pasirašiusiojo asmens pavardė ir vardas. Taip pat yra parengtas ir autorių vardynas, kuriame pažymimi autoriaus gimimo ir mirimo me-tai, visi išaiškinti slapyvardžiai.

Lietuvių visuomenės ir spaudos veikėjas Adomas Jakštas-Dambrauskas parengė keletą leidinių, kuriuose yra nemažai informacijos apie knygos veikėjus. 1919 me-tais išleido nedidelės apimties leidinėlių *Kun. Jonas Balvočius-Gerutis* [22], kuriame pasakojama istorija, kaip kunigas savo namuose slėpė lietuviškas knygas ir jas platino spaudos draudimo metais. Kito šio autoriaus leidinio *Užgesę žiburiai* [18] antraštiniame lape yra įrašas, kuriame pažymima, kad knyga skiriama A. Jakšto 70-mečio jubi-lijai. Vaižganto parašytame įvadiniam straipsnyje pateikiama išsami jubilato biog-rafija ir pristatomi atlikti darbai. Knyga turi du skyrius, kuriuose aprašomos 37 lietuvių ir užsienio kultūros ir visuomenės veikėjų biografijos. Čia gausu biogra-fijoms reikšmingų faktų.

Iš analizuojamų biografistikos leidinių tarpo reprezentyviu išsiskiria Kosto Raziulo 1937 m. sudarytas *Lietuvos atgimimo patriarcho d-ro Jono Basanavičiaus gyvenimo vaizdų albumas su biografija, 1851–1927 : 1927–1937* [34]. Leidinys gausiai iliustruotas dr. J. Basanavičiaus nuotraukomis. Jose yra užfiksuotos ne tik reikšmingos jo asmeninio gyvenimo akimirkos, bet ir svarbūs Lietuvos kultūrinių ir politinių įvykių momentai, kurie buvo tiesiogiai susiję su patriarchu. Albume yra publikuojamos aktualios J. Basanavičiaus laiškų ištraukos ar faksimilės, jį pažinojusių ar kartu dirbusių asmenų atsiminimai.

Svarbiu šaltiniu laikytini 1939 metais parengti, gausiai iliustruoti Liudviko Jakavičiaus *Atsiminimai iš lietuvių spaudos draudimo laikų: 20 metų Lietuvos Nepriklausomybės sukakties minėjimo proga, 1918–1938* [21]. Juose atskleidžiami likimai žmonių, Rygoje slaptai platinusių lietuvišką spaudą.

Būtina pažymėti, kad nemažai straipsnių apie knygos veikėjus yra paskelbta Nepriklausomoje Lietuvoje ėjusioje periodinėje spaudoje. Dauguma šių straipsnių apie asmenis, kurie savo kūrybinę ir profesinę veiklą buvo susiję su knyga, buvo paskelbti pirmą kartą ir tapo pagrindiniais šaltiniais rašant monografijas ar tiriamuosius straipsnius. Nemažai biografinės informacijos apie asmenis galima rasti žurnale „Mūsų Senovė“. Tam, matyt, turėjo įtakos ir tai, kad 1921–1922 m. šį žurnalą redagavo Vaižgantas, o nuo 1937–1939 m. – V. Biržiška.

Tačiau parengto visų straipsnių, skelbtų analizuojamo laikotarpio periodikoje, sąrašo dar nėra. Jį sudaryti prireiks nemažai laiko. Tačiau viliamasi, kad šį labai reikalingą darbą atliks kvalifikuoti Lietuvos bibliografai. Šiuo metu yra parengta 1918 [35] ir 1919 [36] metų straipsnių rodyklės. Kai kas jau buvo užregistruota ir prof. V. Biržiškos redaguotose „Bibliografijos žiniose“. Jose buvo registruojama tik, jo nuomone, svarbesni straipsniai. Žurnale taip pat buvo spausdinama daug biografinės informacijos. Nuo 1933 metų antrojo numerio pavadinimu „Biobibliografiški lapeliai“, o nuo 1935 metų antrojo numerio pavadinimu „Biobibliografija“ buvo skelbiamos biogramos. Per visą žurnalo leidimo laikotarpį buvo išspausdintos 303 biogramos. Be jų, leidinyje dar buvo spausdinami išsamūs straipsniai gyvenimo, mokslinio ar profesinio darbo sukakties proga, paskelbti ir keli nekrologai.

Susipažinus su žurnale publikuota biografine informacija, galima paminėti, kad 1929 m. [11] pasirodė pirmasis straipsnis pavadinimu „Kan. Juozo Tumo sukaktuvė“. Jis buvo skirtas Vaižganto gimimo šešiasdešimties metų ir literatūrinio darbo keturiasdešimties metų sukakčiai paminėti. 1934 m. buvo įvertinta Antano Smetonos [3] kaip periodinių leidinių redaktoriaus veikla ir jo reikšmė lietuvių kalbai.

1935 m. išspausdintas proginis straipsnis pavadinimu „Aleksandrui Dambrauskui – A. Jakštui 75 metai“ [10]. 1936 metais paskelbtas trumpas proginis sveikinimas pavadinimu „Trys jubiliejai [Jono Šliūpo, Gabrielės Petkevičaitės ir Eduardo Volterio]“ [15]. Rašydamas proginius straipsnius ar žinutes Biržiška negailėjo gražių žodžių, parinkdavo tinkamiausius, kad išsamiai apibūdintų asmenybes, jų indėlį į Lietuvos kultūrą ir mokslą.

Per visą „Bibliografijos žinių“ leidimo laikotarpį buvo išspausdinti keturi nekrologai ar straipsniai mirties sukakčiai paminėti. 1928 m. mirus Ansuui Bruožiuvi [7] leidinyje pasirodė gana išsamus jo gyvenimo ir atliktų darbų aprašymas. 1930 metų žurnalo numerio trys lapai skirti Jono Jablonskio [8] netekčiai paminėti. Mirus Vaižgantui, 1933 m. [9] buvo paskelbtas straipsnis, pažymintis jo darbų svarbą. Trumpas, bet labai informatyvus Viktoro Malinausko nekrologas buvo išspausdintas 1937 metais [1].

Pirmojo bibliofilijos ir knygotyros darbų tęstinio leidinio „XXVII knygos mėgėjų metraščio“ dviejuose tomuose, kuriuose greta knygos istorijos ir kultūros straipsnių buvo skelbiama žinių ir apie knygos veikėjus, V. Biržiška parašė du biografinius straipsnius. Viename iš jų pristatė devynis dar iki šiol nežinomus ar mažai žinomus XIX amžiaus lietuvių rašytojus kunigus [14], kurie rašė tikiškinio turinio leidinius prieš spaudos draudimą. Šį straipsnį parengti paskatino tai, kad paties bibliografo teigimu, „rausdamasis nominato Gintinos ir vysk. Valančiaus archyve esu užtikęs jau keletą iki šiol nei mūsų literatūrai, nei bibliografijai nežinomų“ [14, 165]. Biografo antrasis straipsnis apie Juozą Želvavičių [13] buvo tarsi J. Tumo-Vaižganto XI tome pasirodžiusio biografinio straipsnio papildymas. Autorius rašė, kad „Vaižgantas [...] skundžiasi trūkstant žinių Želvavičiaus biografijai nušviesti. Šiek tiek medžiagos yra metropolijos kurijos archyve“ [13, 166]. Kultūros istorikas Mykolas Biržiška parašė didelės apimties straipsnį apie žemaitį Pranciškų Stanislovą Justiną Šemetą ir jo bičiulį Adomą Mickevičių [6]. Tarpukario Lietuvos bibliofilė, bibliografė Marija Urbšienė žurnalo pirmajame tome biografinėmis žiniomis papildė kan. Kiprijono Juozapo Zabičio ir Vladimiro Gadono biografijas [59]. Straipsnis parengtas remiantis Lenkų bibliotekos Paryžiuje dokumentais. Šis straipsnis tais pačiais metais „Spindulio“ spaustuvėje buvo išspausintas atskira nedidelės apimties knygele [60], kuria buvo siekiama supažindinti ir platesnę visuomenę. Antrajame žurnalo tome pasirodė Aleksandro Merkelio straipsnis apie Vaižgantą [38] ir Pauliaus Galaunės – apie Mikalojų Konstantiną Čiurlionį kaip grafiką [20].

Straipsnių ir žinučių apie knygos veikėjus dažnai pasirodydavo ir kituose aptariamu laikotarpiuėjusiuose periodiniuose leidiniuose: „Kultūra“, „Krivulė“, „Lie-

tuva“, „Literatūros naujienos“, „Lietuvos aidas“, „Naujoji Vaidilutė“, „Švietimo darbas“, „Tauta ir žodis“, „Žvaigždė“ ir kt. Juose buvo skelbiama autobiografijų, atsiminimų, dienoraščių ištraukų, laiškų ir kitokios medžiagos, kuri papildė ne vieną asmenybės biografiją, įvairiomis progomis pasirodydavo straipsnių, nušviečiančių asmens ne tik biografiją, bet ir jo įnašą į Lietuvos kultūrą ir mokslą. Remiantis publikuota medžiaga galima papildyti ne vieną asmenybės biografijos faktą, geriau suvokti jos įnašą į Lietuvos kultūrą ir mokslą.

Nagrinėjamai temai ne mažiau svarbūs yra *Lietuviškosios enciklopedijos* devyni tomai ir 10-ojo tomo dešimt sąsiuvinų [24–33]. Jos leidybą sustabdė politiniai Lietuvos įvykiai. Leidimui pristigo lėšų, iš Lietuvos buvo priverstas pasitraukti „enciklopedijos dvasia ir vyriausiasis redaktorius“ [2, 6] prof. V. Biržiška ir jo pagalbininkai.

Enciklopedijoje gausiai pateikiamos Lietuvos kultūrai, istorijai, menui, politikai ir mokslui nusipelnusių veikėjų biografijos. Jų struktūra tokia pati kaip biogramų, skelbtų „Bibliografijos žiniose“. Enciklopedijoje biografinė informacija yra išsamesnė ir visapusiškiau atskleidžia asmenų profesinę, mokslinę ir kultūrinę veiklą. Peržiūrėjus *de visu* enciklopedijos tomus, galima teigti, kad joje yra apie 380 biogramų, skirtinų analizuojamai temai. Nemenką dalį sudaro knygnešių biogramos. Dauguma jų – su nuotraukomis. *Lietuviškoji enciklopedija* yra reikšmingas knygos veikėjų biografijų šaltinis, nepraradęs mokslinės vertės iki šių dienų.

Analizuojamai temai ypač reikšmingi yra rankraštiniai šaltiniai. Jų galima surasti visų bibliotekų ir muziejų rankraščių skyriuose, valstybinės reikšmės ir privačiuose archyvuose. Turtingiausia knygos veikėjų biografinė medžiaga vis dėlto išsiskiria Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius. Jame yra 243 asmenų archyviniai fondai [37]. Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyriuje – 223 [4], Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje – 135 [51]. Dauguma jų yra universitetų profesūros, kultūros, visuomenės veikėjų, politikų, mokslininkų, gyvenusių Lietuvoje ir užsienyje, asmeninių dokumentų rinkiniai: paskaitų konspektai, per įvairius renginius sakytos kalbos, laiškai, dienoraščiai, atsiminimai, asmeniniai užrašai, atvirlaiškiai. Rinkiniai gauti iš pačių asmenų ar jų giminaičių dovanai ar įsigyti institucijos. Daug vertingos medžiagos biografų dar neatrasta.

Apibendrinant galima teigti, kad 1918–1944 metų knygos veikėjų biografistikos šaltiniai nėra gausūs. Jų rengimas ir publikavimas buvo ypač svarbus ir aktualus to meto kultūrai ir švietimui. Neabejotina, kad daug pastangų juos rengiant įdėjo J. Tumas-Vaižgantas, P. Ruseckas V. Biržiška ir kt.

Šiam laikotarpiui buvo būdinga skaityti paskaitas apie asmenis, vėliau jas skelbti periodinėje spaudoje, o papildytas ar pakoreguotas išleisti atskiromis knygomis ar keliolikos puslapių knygelėmis. Darant tai skubotai dažnai pasitaikydavo netikslumų ar net išgalvotų faktų, o biografinės žinios būdavo fragmentiškos, pateikiami tik tam tikri epizodai, ar jų nuotrupos. Tai ypač būdinga Vaižgantui, dėl to jis dažnai sulaukdavo kritikos. Tuometinėje periodinėje spaudoje buvo vartojamas toks jam labai tikslus apibūdinimas: „Vaižgantas – fotografas. Jis esą nekuria, jis tik su aparatu knipsi: fotografuoja gyvenimą popierio lapuose“ [49, 42]. Ir apskritai jis savo leidinių stilių formavo pagal turėtą medžiagą „kur ji romantinė – romantikas, kur ji realistinė – jis realistas, kur ji nuotaikinė – jis ekspresionistas“ [76, 3]. Vaižganto asmenybė buvo temperamentinga ir išsiskirianti iš kitų to metų šviesulių. Jo dvasinė būsena atsispindėjo ne tik parengtuose literatūros istorijos, bet ir biografiniuose darbuose. Išanalizavus visus publikuotus J. Tumo darbus galima teigti, kad jo stilius individualistinis, lietuviškas, lyrinis, spontaniškas – kai kur per daug optimistiškas, kitur jau pernelyg pesimistiškas ir pernelyg laisvas. Tai ryškiai išsiskiria iš kitų to meto darbų, tyrinėjusių biografijas.

Nors 1918–1944 metų leidiniai ir periodikos straipsniai dažniausiai rašyti ne moksliniais, bet publicistiniais sumetimais, nors jie nebuvo aukšto teorinio lygio ir išsamūs, nors juose trūko įžvalgų ir pačių rengėjų įvertinimo, vis dėlto čia tyrėjai ras ypač vertingų duomenų apie knygos veikėjus.

Įteikta 2007 m. kovo mėn.

NUORODOS

1. A. † A. Viktoras Mikalauskas. *Bibliografijos žinios*, 1937, nr. 6.
2. A. M. Prof. Vaclovas Biržiška. 40 metų mokslinio darbo sukakčiai. *Ūkininko patarėjas*, 1943, nr. 35, p. 6.
3. Antanas Smetona (1874–1934). *Bibliografijos žinios*, 1934, nr. 4, p. 97–99.
4. Asmenų fondai. Iš *Rankraščių rinkinių rodyklė*. Sudarė Nijolė Šulgienė. 2-asis patiksl. ir papild. leid. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005, p. 25–50.
5. *Aušrininkas Jonas Šliūpas*: medžiaga jo biografijai ir Lietuvos kultūros istorijai. redagavo J. V. Girdvainis; atsiminimus parašė: J. Šliūpas, J.O. Širvydas ir V.K. Račkauskas-Karolis Vairas. Kaunas: [s.n.], 1934. 117, 11 p.
6. BIRŽIŠKA, Mykolas. Žemaitis Pr. Šemeta – Ad. Mickevičiaus bičiulis (Dėl Mickevičiaus laiško Šemetai). *XXVII knygos mėgėjų metraštis*. 1933, t. 1, p. 87–110.
7. BIRŽIŠKA, Vaclovas. A. A. Ansas Bruožis. *Bibliografijos žinios*, 1928, nr. 6, p. 162.

8. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Amžinos garbės prof. Jonas Jablonskis. *Bibliografijos žinios*, 1930, nr. 1, p. 1–3.
9. BIRŽIŠKA, Vaclovas. A. † A. Juozas Tumas. *Bibliografijos žinios*, 1933, nr. 3, p. 81–82.
10. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Aleksandrui Dambrauskui – A. Jakštui 75 metai. *Bibliografijos žinios*, 1935, nr. 5, p. 129–130.
11. BIR[ŽIŠKA], Vac[lovas]. Kan. Juozo Tumo sukaktuvės. *Bibliografijos žinios*, 1929, nr. 4, p. 105–106.
12. BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Lietuviškieji slapyvardžiai ir slapyraidės. Slapyvardžių ir slapyraidžių ligi 1914 m. sąrašas raidyno tvarka*. 1 dalis. Kaunas, 1943. I dalis. P. IV.
13. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Medžiaga Juozo Želvavičiaus biografijai. *XXVII knygos mėgėjų metraštis*. 1933, t. 1, p. 166–167.
14. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Nežinomi ar mažai žinomi XIX amž. lietuviškieji rašytojai prieš spaudos uždraudimą. *XXVII knygos mėgėjų metraštis*. 1933, t. 1, p. 165–166.
15. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Trys jubiliejai [Jono Šliūpo, Gabrielės Petkevičaitės ir Eduardo Volterio]. *Bibliografijos žinios*, 1936, nr. 1, p. 1–2.
16. BRAZIULIS, Alfonsas Vytautas. *Daktaras Jonas Šliūpas – lietuvių tautos ir laisvosios minties kovotojas* / E. Vingėla. Šiauliai: Kultūra, [1926]. 16 p.
17. BRUOŽIS, Ansas. *Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai ir žymesnieji lietuvių kalbos mylėtojai*. Tilžė, 1920. 126 p.
18. DAMBRAUSKAS-JAKŠTAS, Adomas. *Užgesę žiburiai*. Kaunas, 1930. XVI, 502 p.
19. DIDŽIULIENĖ-ŽMONA, Liudvika. *Ką aš beatmenu: (rokiškiuojant)*. Redagavo Tumas. Kaunas: Spaudos fondas, 1926. 182 p.
20. GALAUNĖ, Paulius. M. K. Čiurlionis – grafikas. *XXVII knygos mėgėjų metraštis*. 1937, t. 2, p. 19–25.
21. JAKAVIČIUS, Liudvikas. *Atsiminimai iš lietuvių spaudos draudimo laikų: 20 metų Lietuvos Nepriklausomybės sukakties minėjimo proga, 1918–1938*. Šiauliai: L. Jakavičius, [1939]. 310 p.
22. JAKŠTAS, Adomas. *Kun. Jonas Balvočius-Gerutis: (1842–1915)*. Kaunas: Šviesa, 1919. 23 p.
23. Juozo Tumo-Vaižganto asmens byla. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*, f. 557, ap. 1, b. 798, l. 4.
24. *Lietuviškoji enciklopedija*. [Vyriausioji redakcija: Vacl. Biržiška – vyr. redaktorius ... et al.]. Kaunas, 1933. T. 1. XVI p., 1534 sklt.
25. *Lietuviškoji enciklopedija*. [Vyriausioji redakcija: Vacl. Biržiška – vyr. redaktorius ... et al.]. Kaunas, 1934. T. 2. XVI p., 1534 sklt.
26. *Lietuviškoji enciklopedija*. [Vyriausioji redakcija: Vacl. Biržiška – vyr. redaktorius ... et al.]. Kaunas, 1935. T. 3. XII p., 1534 sklt.
27. *Lietuviškoji enciklopedija*. [Vyriausioji redakcija: Vacl. Biržiška – vyr. redaktorius ... et al.]. Kaunas, 1936. T. 4. XII p., 1534 sklt.
28. *Lietuviškoji enciklopedija*. [Vyriausioji redakcija: Vacl. Biržiška – vyr. redaktorius ... et al.]. Kaunas, 1937. T. 5. XII p., 1534 sklt.
29. *Lietuviškoji enciklopedija*. [Vyriausioji redakcija: Vacl. Biržiška – vyr. redaktorius ... et al.]. Kaunas, 1937. T. 6. XIV p., 1534 sklt.
30. *Lietuviškoji enciklopedija*. [Vyriausioji redakcija: Vacl. Biržiška – vyr. redaktorius ... et al.]. Kaunas, 1939. T. 7. XIV p., 1534 sklt.
31. *Lietuviškoji enciklopedija*. [Vyriausioji redakcija: Vacl. Biržiška – vyr. redaktorius ... et al.]. Kaunas, 1940. T. 8. 1534, [1] p.

32. *Lietuviškoji enciklopedija*. [Vyriausioji redakcija: Vacl. Biržiška – vyr. redaktorius ... et al.]. Kaunas: Valstybinė leidykla, 1941. T. 9. XII p., 1534 sklt.
33. *Lietuviškoji enciklopedija*. [Vyriausioji redakcija: Vacl. Biržiška – vyr. redaktorius ... et al.]. Kaunas: Valstybinė leidykla, 1944. I–VII šas. [897] p.
34. *Lietuvos atgimimo patriarcho d-ro Jono Basanavičiaus gyvenimo vaizdų albumas su biografija, 1851–1927: 1927–1937*. Sudarė Kostas Raziulis. Kaunas, 1937. 79, [1] p.
35. *Lietuvos bibliografija*: serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos. Red. kol.: Juozas Tumelis...[et al.]; Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka...[et al.]. Vilnius,– 1918. D.1 Kauno apskrities viešoji biblioteka; parengė Osvaldas Janonis; [redaktorių kolegija: Regina Varnienė (pirmininkė)...[et al.]. Kaunas, 2001. 474, [2] p.
36. *Lietuvos bibliografija*: serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos. Red. kol.: Juozas Tumelis...[et al.]; Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka...[et al.]. Vilnius,– 1919, d. 1. Kauno apskrities viešoji biblioteka; parengė Osvaldas Janonis ir Ramunė Tamulėnienė; [redaktorių kolegija: Regina Varnienė ... et al.]. Kaunas, 2003. 409, [3] p.
37. Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių katalogas [interaktyvus]. Vilnius, 2006 [žiūrėta 2006 m. gruodžio 26]. Prieiga per internetą: http://aleph.library.lt/F?func=find-a-0&local_base=mab04
38. MERKELIS, Aleksandras. Vaižgantas ir knyga. Iš *XXVII knygos mėgėjų metraštis*. 1937, t. 2, p. 9–18.
39. MILUKAS, Antanas. *Amerikos lietuviai XIX šimtmetyje (1868–1900)*: iš kun. A. Miluko paskaitų. Philadelphia: Pranaičių Julės (su bendraleid. ir prenumeratorių) lėšomis, [1938]. T. 1. 1938. 348, [2] p.
40. MILUKAS, Antanas. *Amerikos lietuvių kronika, 1868–1893*: iš kun. A. Miluko paskaitų. Philadelphia (Pa.): Pranaičių Julės leid., 1931. 272, [12] p.
41. MILUKAS, Antanas. *Amerikos lietuvių profesionalai ir kronika*: (iš kun. A. Miluko paskaitų). Philadelphia (Pa.): Pranaičių Julė, 1931. T. 2. 204, [11] p.
42. MILUKAS, Antanas. *Apie kun. Adomą Grinevičių*. Philadelphia (Pa.): „Žvaigždės“ spauda, 1926. 31 p.
43. MILUKAS, Antanas. „Aušra“: (paskaita laikraštinių kursuose Kaune, VII–3 ir 4 d.): „Aušros“ 40 metų sukaktuvėms paminėti. Kaunas: s.n., 1923. 29 p.
44. MILUKAS, Antanas. *Daktaras Petras Matulaitis*: kun. A. Miluko paskaita. Philadelphia (Pa.): P. Julės, 1926. 48 p.
45. MILUKAS, Antanas. *Kun. Silvestras Gimžauskas*: (Kunigo A. Miluko paskaita Maspethe). Philadelphia (Pa.): Pranaičių Julės lėšomis, 1925. 23 p.
46. MILUKAS, Antanas. *Lietuviai Pensylvanijoje*: (Iš kunigo Antano Miluko paskaitų). Philadelphia (Pa.): Pranaičių Julė, 1936. 134 p.
47. MILUKAS, Antanas. *Pirmieji Amerikos lietuvių profesionalai ir kronika*: (iš kun. A. Miluko paskaitų). Philadelphia (Pa.): Pranaičių Julės leid., 1929. T. 1. 250, [12] p.
48. MILUKAS, Antanas. *Spaudos laisvės ir Amerikos lietuvių organizuotės sukaktuvės, 1904–1924 ir 1875–1925*. Philadelphia (Pa), [1924]. 468, [8] p.
49. PADEGĖLIS, P. Vaižganto kelias Poeto. *Vairas*, 1929, nr. 1, p. 42.
50. *Pasaulio lietuviai*. Red. P. Ruseckas. Kaunas: D-ja užs. lietuviams remti, 1935. 363, V p., [8].
51. Retų knygų ir rankraščių skyriaus kolekcijos: asmenų archyvai [interaktyvus]. Vilnius, 2006 [žiūrėta 2006 m. gruodžio 26]. Prieiga per internetą: <http://www.lnb.lt/lnb/selectPage.do?docLocator=122&inlanguage=lt>

52. RUSECKAS, Petras. *Knygnešys, 1864–1904*. Kaunas: P. Ruseckas, 1926–1997 („Varpo“ sp.). [T.] 1. 1926. 328 p.
53. RUSECKAS, Petras. *Knygnešys, 1864–1904*. Kaunas: P. Ruseckas, 1926–1997 („Varpo“ sp.). [T.] 2. Kaunas: Spaudos fondas, 1928. 320 p.
54. RUSECKAS, Petras. *Knygnešys, 1864–1904*. Petru Ruseckui pagerbti. [Sudarė, įvadą ir paaikškinimus parašė Vytautas Merkys]. 1997. 368 p.
55. RUSECKAS, Petras. *Mūsų žymieji žmonės*. Kaunas: Spaudos fondas, 1934. 1-oji dalis. Nuo Duonelaičio ligi Baranausko. 155 p.
56. SERBENTA, R. „Deimančiųų“ rinkėjas. *Akademikas*, 1934, nr. 8 (25), p. 171.
57. ŠLIŪPAS, Jonas. *Jaunatvė – gyvenimo pavasaris*: rinkinys biografiškų bruožų iš gyvenimo dr. J. Šliūpo. Šiauliai: Sp. „Titnagas“, [1927]. Kn. 1. 110, [1] p.
58. URBŠIENĖ, Marija. Medžiaga kan. Zabičio ir Vladimiro Gadono biografijoms. Iš *XXVII knygos mėgėjų metraštis*. 1933, t. 1, p. 73–86.
59. URBŠIENĖ, Marija. *Medžiaga kan. Zabičio ir Vladimiro Gadono biografijoms*. Kaunas: „Spindulio sp.“, 1933. 16 p.
60. VAIŽGANTAS. *Aplink nepriklausomybės veikėjus*: Vilniaus ir Kauno laikotarpis 1918–1921 m.: publicistika. (Tilžė : Reylenderio ir sūnaus spaustuvė), 1922. 239, [1] p.
61. VAIŽGANTAS. „Apžvalga“ ir apžvalgininkai: „Apžvalgos“ 35 m. sukakčiai atminti. [Kaunas.]: B.l., 1925. 132 p., [3] p.
62. VAIŽGANTAS. „Apžvalgos“ grupė: Jonas Maironis-Mačiulis. Kaunas: Marijampolė: „Dirvos“ b-vė, 1924. 272, [1] p.
63. VAIŽGANTAS. „Šviesos“ grupė. Kaunas: „Minties“ b-vė, 1924. 52 p. („Minties“ b-vės leid., Nr. 2).
64. VAIŽGANTAS. *Antanas Vienažindys; Antanas Kriščiukaitis; Ksaveras Sakalauskas; Martynas Jankus*. Kaunas: B.l., 1925. 176 p., [5].
65. VAIŽGANTAS. *Aušrininkų grupė*: J.A. Vištelis, M.D. Silvestravičius, T. Žičkus, J. Myliauskis. Kaunas: B.l., 1924. 276, II, [1] p.
66. VAIŽGANTAS. *Broliai Juzumai-Juzumavičiai ir Kazimieras Skrodzki*. Kaunas: „Vaivos“ b-vė, 1924. 68 p. (Mokslo knygynėlis 6 nr.).
67. VAIŽGANTAS. *Jaunosios Antano Smetonos dienos*: 25 (1906–1931) m. Jo rašto darbo paminėti. Kaunas: Ž. ū. akad. liet. studentai tautininkai „Jaunoji Lietuva“, 1931. 31, [1] p. (Ž. ū. akad. liet. studentų tautininkų „Jaunosios Lietuvos“; 2 leid).
68. VAIŽGANTAS. *Kun. Juozapas-Silvestras Dovydaitis-Šiaulėniškis Senelis, 1825–1882*: Paskaita. Kaunas: Marijampolė: „Dirvos“ b-vė, 1924. 43, [1] p.
69. VAIŽGANTAS. *L. Ivinskis. Kovotojai*. Kaunas: B. l., 1924. 67 p., [4].
70. VAIŽGANTAS. *Lietuvių literatūra rusų raidėmis ir broliai Juškos-Juškevičiai*. Kaunas: „Vaivos“ b-vė, 1924. 121, [2] p.: (Mokslo knygynėlis; Nr. 1).
71. VAIŽGANTAS. *Mūsų literatūros istorijai*: Penktas būrys veikėjų. Aušrininkai, šviesininkai. Kaunas: Humanitarinių mokslų fakultetas, 1929. T. 12. 290 p.
72. VAIŽGANTAS. *Mūsų literatūros istorijai*: Sekmas būrys veikėjų. Publicistai. Kaunas: Humanitarinių mokslų fakultetas, 1929. T. 14. 301 p.
73. VAIŽGANTAS. *Mūsų literatūros istorijai*: Šeštas būrys veikėjų. Beletristai. Kaunas: Hum[anit.] m. fak., 1929. T. 13. 318 p.
74. VAIŽGANTAS. *Vincas Kudirka-Vincas Kapsas*. Kaunas: „Varpo“ b-vės leid. ir sp., 1924. 43, [3] p. („Varpo“ b-vės leid., Nr. 45).
75. VYKINTAS, P. Vaižgantas – stilistas. *Ateitis*, 1943, nr. 112, p. 3.

BIOGRAPHISTIC RESOURCES OF LITHUANIAN BOOK WORKERS 1918–1944

IVETA JAKIMAVIČIŪTĖ

Abstract

In the article there is provided analysis of main and valuable in abundance of information biographic resources of book workers published in period of 1918–1944. On the basis of results of the analysis there are provided reasoned conclusions about the resources and information about Lithuanian book workers.

Lithuanian national culture was created by many outstanding personalities during discussed period. Creators of the main biographistic publications that drew frames for further development of the item were prof. Vaclovas Biržiška, Anas Bruožis, Antanas Milukas, Petras Ruseckas, Juozas Tumas-Vaižgantas. In the article there were analysed main publications that became the significant biographistic resources of book personalities and till now they are valuable. These personalities could be named as representatives of the first Lithuanian book science biographistic school, because they defined trends for researches and methodology for further scientific investigations.

During Lithuanian independency (1918–1944) as a significant resource of biographistic information could be named periodicals such as “Bibliografijos žinios”, “Mūsų Senovė”, “XXVII knygos mėgėjų metraštis”, “Kultūra”, “Literatūros naujienos”, etc.

On the basis of the analysis of biographistic resources of book workers there were made conclusion that in investigated period (1918–1944) biographistic resources of book personalities are not numerous. Preparation and publication of those resources were important and relevant for culture and art of these days. Certainly J. Tumas-Vaižgantas, P. Ruseckas V. Biržiška and others were among those who made efforts to make these publications. Typical activities for that period were lectures about personalities, later they were changed by publications in periodicals. Afterwards publications were complemented, there were made some corrections and texts were published in particular books or few sheets' booklets. Because of the shortage of time publications had some mistakes, inaccuracy and some fictitious facts, biographistic data was fragmented; only some episodes or their fragments were provided. (This kind of imprecision was typical for Vaižgantas and he was criticized by others for that).

Though publications and articles in periodicals were written not in scientific way, not highly theoretical and circumstantial, without providence and evaluation of publishers, yet they provide valuable data about book workers for investigation.

1918–1944 METŲ LIETUVOS KNYGOS VEIKĖJŲ BIOGRAFISTIKOS ŠALTINIAI

IVETA JAKIMAVIČIŪTĖ

Santrauka

Šiame straipsnyje siekiama išanalizuoti pagrindinius ir gausia informacija vertingus publikuotus 1918–1944 metų knygos veikėjų biografistikos šaltinius ir remiantis gautais rezultatais suformuluoti argumentuotas išvadas apie juos ir juose paskelbtą informaciją, susijusią su lietuvių knygos veikėjais.

Lietuvių tautinė kultūra aptariamam laikotarpiu buvo kuriama daugelio to meto iškilų asmenybių.

Biografinių leidinių pagrindiniai kūrėjai, pagal kurių nužymėtus orientyrus buvo plėtojama ši tema, būtų prof. Vaclovas Biržiška, Ansas Bruožis, Antanas Milukas, Petras Ruseckas, Juozas Tumas-Vaižgantas. Straipsnyje analizuojami šių autorių parengti reikšmingi leidiniai, kurie tapo pagrindiniais knygos veikėjų biografistikos šaltiniais ir neprarado mokslinės vertės iki šiol. Juos galima laikyti pirmosios lietuviškos knygotybinės biografistikos mokyklos atstovais, nubrėžusiais aiškią tyrimo kryptį ir sukūrusiais tolesnių mokslinių tyrinėjimų metodiką.

Svarbiu biografinės informacijos šaltiniu laikytina ir 1918–1944 metais Nepriklausomoje Lietuvojeėjusi periodinė spauda: „Bibliografijos žinios“, „Mūsų Senovė“, „XXVII knygos mėgėjų metraštis“, „Kultūra“, „Literatūros naujienos“ ir kt.

Atlikus analizę prieita prie išvados, kad 1918–1944 metų knygos veikėjų biografistikos šaltiniai nėra gausūs. Jų rengimas ir publikavimas buvo ypač svarbus ir aktualus to meto kultūrai ir švietimui. Neabejotina, kad daug pastangų juos rengiant įdėjo J. Tumas-Vaižgantas, P. Ruseckas V. Biržiška ir kt. Šiam laikotarpiui buvo būdinga skaityti paskaitas apie asmenis, vėliau jas skelbti periodinėje spaudoje, o papildytas ar pakoreguotas išleisti atskiromis knygomis ar keliolikos puslapių knygelėmis. Darant tai skubotai dažnai pasitaikydavo netikslumų ar net išgalvotų faktų, o biografinės žinios būdavo fragmentiškos, pateikiami tik tam tikri epizodai ar jų nuotrupos. Tai ypač būdinga Vaižgantui, dėl to jis dažnai sulaukdavo kritikos.

Nors 1918–1944 metų leidiniai ir periodikos straipsniai dažniausiai rašyti ne moksliniais, bet publicistiniais sumetimais, nors jie nebuvo aukšto teorinio lygio ir išsamūs, nors juose trūko įžvalgų ir pačių rengėjų įvertinimo, vis dėlto čia tyrėjai ras ypač vertingų duomenų apie knygos veikėjus.